

НАЦІОНАЛЬНИЙ БЛОК ПРИ ВЛАДІ У ФРАНЦІЇ (1921-1924 РР.)

Дослідження соціально-економічного і політичного розвитку Франції у міжвоєнний період залишається важливою проблемою в історичній науці сьогодні. Зокрема, важливо виділити праці С.М. Гурвича, І.М. Колоскова, М.М. Молчанова, С.С. Саличева та інших. Зазначена проблема, незважаючи на окремі її аспекти, розглянуті в працях істориків, не була об'єктом спеціального дослідження.

Криза, що вразила у 1920-1922 рр. економіку більшості розвинутих країн Заходу, у Франції була найменш тривалою і гострою.

На початку 20-х рр. ХХ ст. економічне становище Франції було складним. Людські втрати під час Першої світової війни створили на багато років нестачу чоловічих робочих рук у всіх галузях господарства. Найбільш гостро економіка Франції відчувала нестачу палива. Внутрішні ресурси і в довоєнний час не покривали її потреби. Паливний голод тяжко сказався на промисловості і транспорті. Впродовж 1920-1921 рр. в газетах постійно з'являлися повідомлення про перебої в роботі підприємств, що були викликані нестачею сировини, а також про велике скупчення готової продукції, яку не могли вивезти. В катастрофічному стані знаходились підприємства легкої промисловості, особливо ті, що працювали на експорт. В першому півріччі 1921 р. текстильні підприємства країни простоювали по 6-9 тижнів, а інший час працювали з неповним навантаженням. Так, фабрики Лілля працювали 27 годин, Рубе і Туркуена – 20 годин, а підприємства Фурмі - лише 12 годин на тиждень.

Безробіття у Франції в цей період було незначним. Особливо складним було становище в маленьких містах з вузькою спеціалізацією виробництва. Не кращим було становище і в портових містах, більшість докерів там не працювали [1].

Основним методом, яким користувався уряд Франції, щоб покрити бюджетний дефіцит і фінансувати відновлювальні роботи, стала інфляція. У 1921 р. золотий вміст франка становив лише 31% довоєнного, а маса грошей, що було в обігу в 4 рази перевищила золотий запас держави [2].

У Франції зростала дорожнеча, ціни на продукти харчування з 1913 по 1921 рр. зросли в 5 разів, на промислові товари – майже в 7 разів. А заробітна платня працюючих складала не більш як 175-255% довоєнної [3].

Фінансова олігархія Франції широко використовувала становище, щоб зміцнити своє панування і розширити позиції в економічному житті. Великі можливості для збагачення відкривали відновлювальні роботи. “Для капіталістів, власників підприємств, хазяїв преси, депутатів парламенту – це новий Клондайк, який хочуть монополізувати і ретельно охороняють”, - писала газета “Юманіте” 11 квітня 1921 р. [4] Прибутки, які отримували монополії і групи спекулянтів, сприяли фіктивному затягуванню відновлювальних робіт і роздуттю їх обсягів.

В цей період у Франції росте концентрація капіталу і виробництва, відбувається розвиток великої промисловості та її переоснащення новою технікою. Країна перетворюється в могутню індустріально-аграрну державу світу.

16 січня 1921 р. було сформовано новий уряд Франції на чолі з Аристидом Бріаном. Його призначення головою уряду було свідченням перегрупування сил у складі Національного блоку. Його основою були “Демократичний союз” і радикали. А. Бріан належав до лівого крила блоку. Його призначення головою уряду здавалося самим різним групам населення обіцянкою задовільнити їх запити.

А. Бріан виступав за пом'якшення відносин з Англією, що загострилися у 1920 р. та противником односторонніх дій по відношенню до Німеччини. Уряд А.

Бріана продовжував антирадянську політику попередників. Франція завершила створення Малої Антанти (блок почали створювати в 1920 р.) та Прибалтійського блоку. В березня 1921 р. країна підписала секретну угоду з Японією. Уряд А. Бріана намагався завершити переговори про відновлення дипломатичних відносин з Ватиканом, що були розпочаті у 1920 р. У грудні 1921 р. сенат Франції після тривалих дебатів затвердив рішення про відновлення дипломатичних відносин з Ватиканом [5].

Певний поворот здійснив уряд А. Бріана і в галузі внутрішньої політики. На початку 20-х рр. ХХ ст. почався спад робітничого руху і це відкрило можливість для Національного блоку перейти від політики поступок робітничому руху до політики наступу. В декларації, яку оголосив А. Бріан 20 січня 1921 р., обіцянки були мінімальними. Мова йшла лише про збільшення пенсій інвалідам війни та сім'ям загиблих. Головним в декларації була вимога суворої економії та встановлення "законності і порядку".

В країні створювалася система підозрілості і страху перед "комуністичною загрозою", які використовувалися для ліквідації демократичних свобод і республіканських інститутів. Була також спроба ліквідації свободи преси за допомогою законопроекту про судове переслідування за антивоєнні виступи. Різно посилювалася кампанія проти права робітників на страйк. Буржуазія розгорнула боротьбу за відміну закону про 8-годинний робочий день. Втрачали популярність французькі профспілки, розкол у яких відбувся в 1922 р. [6]

Видозмінився і характер страйків у Франції, які в більшості мали економічний характер. Організаційне оформлення Французької комуністичної партії (створена у 1920 р.) відбувалося в умовах поліцейського переслідування.

Восени 1921 р. опозиція уряду А. Бріана зростає і активізувалася. Особливо різку критику зустріла ідея А. Бріана заключити гарантійний пакт, що повинен був забезпечити безпеку Франції. Особливо різко було піддано критиці зі сторони правого крила Національного блоку ідея уряду про створення "еластичного союзу", до якого можна було би приєднати Німеччину. Виникла криза уряду, яка призвела до його падіння.

В січні 1922 р. кабінет А. Бріана пішов у відставку і було сформовано новий уряд на чолі з Раймоном Пуанкаре, представником найбільш агресивних кіл французької буржуазії.

З першого дня свого існування, уряд Р. Пуанкаре почав готуватися до битви за гегемонію в Європі. В червні 1922 р. було прийнято закон, що встановлював термін військової служби у 18 місяців. Збільшилися військові асигнування. Активізувалася антирадянська політика Національного блоку [7].

Висунуті урядом Р. Пуанкаре шовіністичні лозунги подобалися значній частині французької буржуазії, яка мріяла про гегемонію в Європі. Але, впродовж усього 1922 р. Національний блок роздирали протиріччя. Відбувалася політична боротьба між правими силами, що склали основу уряду і радикалами, що виступали за більш гнучкий курс. На кантональних виборах в травні 1922 р. Національний блок збільшив число завойованих місць усього на 8, в той час як опозиція отримала 52 нових місця. Найбільшої гостроти протиріччя усередині правлячої коаліції досягли у зв'язку з проблемою відношень з Радянською Росією [8].

З літа 1922 р. зовнішня політика уряду Р. Пуанкаре приймала агресивний і провокаційний характер. Вона була розрахована на те, щоб завести в тупік переговори про врегулювання репараційної проблеми і розв'язати собі руки для односторонніх дій. Франція готувалася до вторгнення в Рур і всі внутрішньополітичні проблеми відсувалися на другий план.

Уряд Р. Пуанкаре використовував ослаблення і спад робітничого руху. Почастішали локауті і випадки зниження заробітної плати, почалася кампанія на користь відміни надбавки за дорожнечу. Посилились репресії проти профспілок, особливо проти профспілок вчителів і поштових службовців. Також було прийнято закон про звільнення кримінальних злочинців. Посилились поліцейські репресії проти учасників революційного руху.

11 січня 1923 р. французькі війська під командуванням генерала Дегута вступили в м. Ессен. На початку лютого 1923 р. вся Рурська область була окупована французькими і бельгійськими військами, чисельність яких складала 60 тис. осіб. Уряд Р. Пуанкаре всіма силами намагався представити свої дії як невинну “поліцейську акцію”, що була викликана відмовою Німеччини від виплати репарацій.

Буржуазна преса Франції всіх кольорів і напрямів твердила, що окупація Рура відповідає інтересам усього французького народу; на всі лади твердили, що біди робітників, розорення дрібної буржуазії і збіднення селянства, інфляція і дорожнеча викликані саботажем виплати репарацій “бошами” [9].

В діях уряду Р. Пуанкаре дуже чітко просліджувалася тенденція до розчленування Німеччини. Були встановлені митні бар’єри, що відокремлювали Рур від території Німеччини, введено обмеження на ввіз і вивіз товарів; управління залізницями стали здійснювати мобілізовані французькі чиновники і спеціалісти.

В цей же час Франція надавала грошові субсидії і надавала всіляку підтримку рейнським сепаратистам, що добивалися створення “буферної” Рейнської республіки. Секретні зв’язки підтримувалися і з сепаратистами у Баварії.

Французький уряд добивався об’єднання рурського вугілля зі своєю рудою, щоб перетворити Францію в країну, що диктує свої умови усій Європі. Такі далекоглядні плани Франції звичайно не обмежувалися тимчасовою окупацією, а мали на меті анексію Рура.

Загроза, створена політикою Францією, загострила міжнародну обстановку у світі. Англія пішла на конфлікт з Францією. США не збиралися допустити утвердження Франції в Рурі [10].

Вторгнення Франції в Рур викликало назрівання політичної кризи в Німеччині. “Рурська війна” викликала дезорганізацію всієї економіки країни. Інфляція призвела до падіння заробітної плати. У лютому 1923 р. німецький робітник отримував вдвічі менше, ніж у листопаді 1922 р. Все це сприяло зростанню революційного руху в Німеччині.

Окупація Рура мала тяжкі наслідки і для економіки Франції. Майже повне припинення видобутку вугілля в Рурі призвело до згортання роботи цілого ряду галузей промисловості Франції, до безробіття і дорожнечі [11].

Спроби уряду Р. Пуанкаре змінити ситуацію, вводячи в Рур нові контингенти військ і примінюючи жорсткі методи придушення страйків, призвели до збільшення видатків на окупацію і зростання податків.

Зовнішньополітична агресія закономірно вела до посилення реакції усередині країни. Під приводом боротьби з противниками рурської авантюри уряд намагався розправитися з усіма своїми противниками.

У розстановці політичних сил у Франції відбувалися значні зміни, що були викликані погіршенням міжнародної обстановки і загостренням класової боротьби в країні.

Виступаючи з критикою уряду, лідери радикалів і радикал-соціалістів закликали до створення нової коаліції політичних партій - Лівого блоку. Його оформленням стало заснування газети “Котідьєн”. Р. Пуанкаре не залишалося нічого іншого, як признати цей факт та заявити про виключення радикалів з правлячої більшості [12].

Вибори в палату депутатів 11 травня 1924 р. змінили політичне обличчя Франції. Вони принесли поразку Національному блоку і перемогу – Лівому блоку, в який входили радикали, республіканці та соціалісти, що виступали під лозунгами демократії і пацифізму у внутрішній і зовнішній політиці. Банкротство політики Національного блоку призвело до втрати ним влади у Франції.

Література:

1. Гурвич С.М. Рабочее движение и левый блок во Франции (1921-1926). / С.М. Гурвич – М., 1966. – С.67-71.
2. Там само. – С.82.
3. Collinet. Essai sur la condition ouvriere. - Paris, 1951. – P.27.
4. "L'Humanite", 11.04.1921.
5. Эррио Э. Из прошлого. Между двумя войнами. 1914-1936. / Э. Эррио – М., 1958. – С.137-140.
6. "Le Temps", 03.04.1922.
7. "Bulletin communist", 1922, №15.
8. Салычев С.С. Французская социалистическая партия между двумя войнами (1921-1940). / С.С. Салычев – М., 1974. – С.117-121.
9. "Le Temps", 30.01.1923.
10. Документы внешней политики СССР. – М., 1962. – Т.6. – С150-162.
11. "Le Temps", 02.04.1923; "L'Informasion", 12.02.1923.
12. "Le Quotidien", 14.04.1923.